

-
9. Кабаков Ю. Напряжки удосконалювання систем управління: стандарти, методи або цілі підприємства? // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2009. – № 2. – С. 39-42.
10. Макаренко М.В. Формування механізму управління ефективним функціонуванням підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №1. – С. 126-135.

Евтушевская О.А.

ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СУЩЕСТВУЮЩИХ СИСТЕМ ОРГАНИЗАЦИИ КОНТРОЛЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье рассмотрено современное состояние и основные проблемы организации внутреннего контроля предприятия, является сложной системой, сочетающей в себе установление целей, планирование, учет, контроль, анализ, управление информационными потоками и разработку рекомендаций по принятию управленческих решений.

Ключевые слова: предприятие, управление, контроль.

Evtushevskaya O.

PROBLEMS AND WAYS TO IMPROVE EXISTING SYSTEMS OF ORGANIZATION OF THE CONTROL IN ENTERPRISES

The article reviews the current status and basic problems of internal control, which is a complex system that combines goal setting, planning, accounting, monitoring, analysis, information management and the development of recommendations for decision-making.

Keywords: enterprise, management, control.

УДК 005.21:658.821

Згурська О.М.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті визначено та обґрунтовано сутність та значення конкурентоспроможності в системі стратегічного управління агропромисловим підприємством. Встановлено, що для теорії конкурентоспроможності в неокласичному її оформленні ринок і конкуренція є базовими поняттями і, за сутністю, предметом дослідження. На основі узагальнення та систематизації теоретичних основ конкурентоспроможності агропромислового підприємства, досліджено, що система стратегічного управління допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин на підприємстві, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених ним цілей. Зроблено висновки про те, що забезпечення високого рівня конкурентоспроможності є стратегічною метою діяльності підприємства в умовах ринку, для досягнення якої необхідна консолідація всіх підрозділів і ланок його стратегічної системи управління.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, агропромислове підприємство, конкурентна перевага, стратегічне управління підприємством, система стратегічного управління.

Постановка проблеми. Основою життя людського суспільства є матеріальне виробництво, оскільки у цій сфері створюються необхідні засоби існування людини. Так

само, як людство не може перестати споживати, воно не може перестати виробляти. Тому виробництво повинно постійно повторюватись, тобто відтворюватись.

З виникненням ринку на ньому з'явилися посередники, що зумовило ситуацію, коли декілька продавців створюють конкурентні відносини. Починаючи із зазначеного періоду виникло явище конкуренції, яке розвивалося, набувало все нових і нових форм, набувало нової якості, що безпосередньо вимагає теоретичного обґрунтування.

Ринкова діяльність є окремим видом економічної діяльності, а її специфіка визначається конкурентним характером відносин між суб'єктами економічної діяльності. Як специфічна форма економічної діяльності вона регулюється притаманними тільки їй способами й засобами, на рівні яких здійснюється розподіл на «суб'єктів економічної діяльності» взагалі, які за певних причин тимчасово не є учасниками конкурентних відносин і лише готуються стати ними, і суб'єктів ринкової діяльності», які реально є агентами релевантного ринку.

Досягнення підприємствами стійких конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках неможливе без створення системи управління, адекватної сучасним вимогам щодо ефективності функціонування соціально-економічних систем, а саме: їх гнучкості, адаптативності, керованості, здатності до розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. А. Сміт, Д. Ріккардо, Дж. Міль, А. Маршал, Дж. Робінсон, Е. Чемберлен, К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, Й. Шумпетер, Ф.Хайек та інші послідовно розвивали вчення про конкуренцію. Сформульовані ними положення були розвинені у працях наших сучасників, зарубіжних і вітчизняних вчених: М. Портера, Г. Азоева, Р. Фатхутдінова, Л.С.Кобиляцького, І.Г.Міронова, А.Юданова, Б.В. Букринського, Л.І. Федулова, Д.М. Червнева, Л.І. Рейкова, М.Н. Гельвановського, які розглядали можливості розвитку підприємства в умовах посилення конкуренції на основі системи стратегічного управління підприємством.

Мета статті. Визначити та обґрунтувати сутність та значення конкурентоспроможності в системі стратегічного управління агропромисловим підприємством.

Виклад основного матеріалу. Ще не так давно вважали, що конкурентна боротьба веде до хаосу та анархії. Однак життя спростувало таке твердження. Американський економіст П.Самуельсон у книзі «Економікс» зазначає, що «конкурентна система – це складний механізм невимушеної координації, який діє через систему цін і ринків, механізм зв'язку, що служить для об'єднання знань і дій мільйонів різних індивідумів. Саме ця система вирішує одну з найскладніших проблем...: проблему, що охоплює тисячі невідомих змінних і відносин. Цю систему ніхто не винаходив. Вона просто розвинулася, і, подібно до людської натури, змінюється. Водночас вона задовольняє не меншою мірою першу вимогу, що пред'являється до будь-якого соціального організму: вона здатна вижити» [10]. Отже, конкуренція – головна ознака ринкової економіки.

Проблема конкуренції, яка протягом століть захоплювала не одне покоління вчених найрізноманітніших галузей наукового знання, в останній чверті ХХ століття набула особливої гостроти, але вже на міжнародному рівні – у контексті більш широкої проблеми світового економічного розвитку.

Класична економічна теорія сконцентрувала увагу на аналізі конкуренції як процесу. І А. Сміт, якого цікавили більше питання дії «невидимої руки» ринку, і Д.Рікардо, який робив акцент на визначенні умов вигідності торгівлі між країнами, і навіть Й.Шумпетер і Ф.Хайек, роботи яких радикально вплинули на розвиток теорії конкуренції, були залучені до розроблення теорії конкуренції як процесу і значною мірою нехтували результативним її аспектом.

Система економічного розвитку в А.Сміта – це синтез «невидимої руки» ринку, суспільної моралі та бажання людини покращити своє існування. «Кожній людині, поки вона не порушує законів справедливості, надається право абсолютно вільно переслідувати за власним розумом свої інтереси та конкурувати своєю працею і капіталом з працею і капіталом будь-якої іншої особи і цілого класу...І тільки із суми правильних і розумних в

кожному конкретному випадку дій зумовлюється загальний позитивний результат цього конкурування» [11, с. 497].

Теоретичний аналіз проблеми осмислення нового поняття «конкурентоспроможність» вперше було зроблено М.Портером, який визначив конкурентоспроможність «здатністю країни підтримувати високі показники зростання та зайнятості протягом тривалого проміжку часу» [7, с. 24]. Для того щоб з'ясувати, чому країни досягають конкурентної переваги у тих чи інших галузях, а також зрозуміти вихідні положення стратегій розвитку окремих фірм та національної економіки, Майкл Портер наприкінці 80-х рр. здійснив чотирирічне дослідження десяти країн, які займають важливе місце у світовій торгівлі: Великобританії, Німеччини, Данії, Італії, Кореї, Сінгапуру, США, Швейцарії, Швеції та Японії. Розроблена в результаті проведеного дослідження всеосяжна теорія конкурентної переваги країн, яка підтверджується достатньою кількістю фактів, розглянута у фундаментальній праці Майкла Портера «Конкурентна перевага країн», опублікованій у 1991 р.

Цивілізаційне визначення конкурентоспроможності приготувало для М.Портера своєрідну методологічну пастку: припускаючи існування антиподу, він визначив конкурентоспроможність країни «аморфним поняттям» [7, с. 26]. Дослідницька стратегія М.Портера полягала в тому, щоб відобразити закономірності формування конкурентних успіхів або невдач крізь єдину теоретичну призму – наукове поняття «конкурентоспроможність». Однак, реалізувати це завдання у формі нового «теоретичного пласта» економічної науки М.Портеру навряд чи вдалося, і передусім, внаслідок його принципової методологічної позиції – визначати логіку конкурентоспроможності як наукової абстракції логікою самого економічного життя, тобто описом конкурентоспроможності як реального явища.

Цивілізаційний дискурс конкурентоспроможності відтворював те, що Й.Шумпетер визначав як «бачення» предмету аналізу, маючи на увазі переданалітичний акт вибору певних рис реальності для розгляду [13, с. 5].

Для теорії конкурентоспроможності в неокласичному її оформленні ринок і конкуренція є базовими поняттями і, за сутністю, предметом дослідження. Все інше – підприємство як система, як об'єкт стратегічного управління з її багатоманітними характеристиками, виробництво як доринковий процес, зовнішнє середовище як простір руху системи і взагалі, все, що виходить за межі ринкової системи, є «екзогенно» заданим, тобто не є предметом аналізу. Згідно з таким визначенням предмета дослідження, конкурентоспроможність має ринкове походження і являє собою поняття, яке стосується лише діючих учасників ринку. Протягом століть існувала невизначеність щодо понятійного апарату, який використовувався, і відсутність у вітчизняних і зарубіжних учених єдиної думки щодо сутності поняття «конкурентоспроможність».

Сьогодні навряд чи треба будь-кого переконувати у значущості теоретичного рівня розробки проблеми конкурентоспроможності для просування на інші рівні її аналізу. Конкуренція перестає бути руйнівною силою (коли метою підприємницької діяльності є усунення суперника чи виграш будь-якими способами), а виступає креативним чинником, спрямованим на інноваційний розвиток і пошук шляхів кращого задоволення потреб споживача [8].

Жорстка прив'язка поняття «конкурентоспроможність» до «внутрішньої» моделі ринку зумовлена тією предметною й методологічною традицією неокласичної школи, яка пояснює поведінку економічних агентів і функціонування ринкової системи у цілому, виходячи з атомістичного підходу. Але, як справедливо зазначають Е.Калінін та Е.Чиркова, «спроможність економічного агента орієнтуватися в господарській системі відрізняється від спроможності цілісного погляду на систему» [3, с.68]. Якщо раціональна поведінка в межах ринкової системи є більш або менш «прозорою» для ринкового агента, то «промінь цієї прозорості» обмежується на рівні функціонування системи у цілому – він упирається в зовнішнє середовище функціонування та інші його критерії [3, с.69]. З цієї точки зору

необхідно розглядати досягнення певного рівня конкурентоспроможності як одну з пріоритетних цілей системи стратегічного управління підприємством.

Оскільки конкурентоспроможність агропромислового підприємства характеризує ступінь реалізації його потенційних можливостей по надбанню та утриманню впродовж тривалого періоду часу конкурентної переваги, то під конкурентоспроможністю слід розуміти не лише поточну ефективність, але і динаміку пристосування підприємства до змінних умов зовнішнього середовища, що залежить від ефективності діючої системи стратегічного управління підприємством.

Таким чином, конкурентоспроможність агропромислових підприємств з точки зору стратегічного управління може бути представленою у вигляді властивості підприємств змінювати траєкторію розвитку або визначений режим функціонування в процесі адаптації до впливів зовнішнього середовища з метою збереження і розвитку вже наявних, або створення нових конкурентних переваг.

З 1970-х років найбільшого поширення «цільовий підхід до управління» набув у формі стратегічного управління, яке продемонструвало свою ефективність на процвітаючих підприємствах різного типу в усьому світі. Визначення концепції стратегічного управління передбачає формування системи управління певного (стратегічного) типу з визначення мети як відправної точки стратегічних дій [1, с.154].

Стратегічне управління (СУ) – процес, за допомогою якого менеджери здійснюють довгострокове керування організацією, визначають специфічні цілі діяльності, розробляють стратегії для досягнення цих цілей, враховуючи всі релевантні (найістотніші) зовнішні та внутрішні умови, а також забезпечують виконання розроблених відповідних планів, які постійно розвиваються і змінюються [6, с.123].

Орієнтація стратегічного управління на визначення, обґрунтування та реалізацію довгострокових цілей організації розробкою відповідних стратегій дозволяє стверджувати, що стратегічне управління є однією з форм реалізації цільового підходу.

Кожне агропромислове підприємство – це унікальна соціально-економічна система, що має специфічне оточення, із яким вона більш або менш ефективно взаємодіє. Поєднання специфічних особливостей підприємства з різноманітністю форм та організаційно-економічних механізмів стратегічного управління виявляється у специфічних рисах систем забезпечення функціонування підприємства у стратегічному режимі: стратегічного планування, варіантів організаційного, фінансово-економічного, соціально-психологічного та інформаційно-аналітичного забезпечення, у вигляді відповідних взаємозалежних підсистем. Об'єктами впливу стратегічного управління при цьому є елементи внутрішнього, проміжного і, до деякої міри, зовнішнього середовища. Саме на цьому базуються переваги стратегічного управління, оскільки воно дає можливість забезпечити довгострокове функціонування підприємства у динамічному невизначеному середовищі за рахунок механізмів впливу на нього з метою зменшення невизначеності і своєчасної реакції [5, с.64].

Система стратегічного управління зосереджує увагу на зв'язок типу цілей (проблем) з організаційним та інформаційним забезпеченням їх досягнення (розв'язання). Варіанти побудови системи стратегічного управління відбивають його сутнісні характеристики, які на практиці знаходять різнобічне втілення в окремих моделях [2, с.112].

Система стратегічного управління допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин на підприємстві, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей.

Так само, як важко уявити собі два однакових підприємства, неможливо створити тотожні системи стратегічного управління. Характерні риси системи стратегічного управління певного підприємства залежать від взаємодії таких чинників [12]:

- галузевої приналежності; розмірів підприємства (залежно від галузевих особливостей);
- типу виробництва, рівня спеціалізації, концентрації та кооперації;
- характерних рис виробничого потенціалу;

- наявності (відсутності) науково-технічного потенціалу;
- рівня управління.

Різні підходи до побудови системи стратегічного управління потребують чіткого уявлення про переваги цього явища в діяльності окремих підприємств, які в загальному вигляді можна сформулювати через мету стратегічного управління, яка характеризується визначенням місії, цілей та стратегій, розробкою і забезпеченням виконання системи планів як інструментів реалізації стратегічних орієнтирів з удосконалення підприємства.

Система стратегічного управління, яка базується на необхідності сполучення цільового, функціонального та програмного управління у сучасному агропромисловому підприємстві наведена на рис. 1.

Стратегічне управління підприємством серед іншого включає [9]: формування стратегічних цілей і задач, порівняльний аналіз сильних і слабких сторін діяльності підприємства і його конкурентоспроможність; оцінку існуючих і перспективних напрямків підприємницької діяльності; вивчення зовнішнього середовища, визначення перспективних напрямів бізнесу, розробку стратегічних планів і конкретних задач. При цьому конкурентоспроможність підприємства визначається як система, яка складається з певного набору організаційно-економічних складових, має конкретні умови функціонування й окремі критерії оптимальності на кожному етапі її розвитку.

Досягнення високого рівня конкурентоспроможності є стратегічною ціллю діяльності підприємства в умовах ринку, для досягнення якої необхідна консолідація всіх підрозділів і ланок системи стратегічного управління підприємства. Конкурентоспроможність в системі стратегічного управління підприємством включає в себе ті функції, що пов'язані з розробкою і реалізацією стратегії конкуренції, стимулюванням до реалізації стратегії, цільовою орієнтацією різних видів діяльності. Основною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємства в системі стратегічного управління є його орієнтація на майбутнє.

Рис.1. Система стратегічного управління агропромисловим підприємством

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити наступні **висновки**:

- для ефективного впровадження стратегічного управління на підприємстві, перш за все, необхідне розуміння його сутності з позицій, по-перше, системного, по-друге, процесного підходів;

➤ з першого моменту і на всіх наступних етапах становлення та розвитку системи стратегічного управління на підприємстві, слід практикувати дану професійну діяльність у відповідності з принципом «Менеджмент-Навчання».

Менеджери багатьох вітчизняних агропромислових підприємств уже усвідомили необхідність реформування їх систем стратегічного управління. На практиці апробовано різні шляхи, серед яких найбільш розповсюдженими є:

➤ впровадження автоматизованих систем управління для упорядкування інформаційних потоків та прискорення окремих рутинних процедур;

➤ здійснення реінжинірингу бізнес-процесів для переходу від функціонально-ієрархічних до процесних принципів управління; реорганізація системи стратегічного управління у зв'язку з необхідністю сертифікації систем якості та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ансофф И. Стратегическое управление. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Винокуров В. А. Организация стратегического управления на предприятии. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
3. Калинин Э., Чиркова Е. Концепция посткласической экономической рациональности // Вопр. экономики. – 1998. – № 5. – 130 с.
4. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией. – М.: Русская деловая литература, 1998. – 768 с.
5. Моисеева Н. К., Анискин Ю. П. Конкурентоспособность, маркетинг, обновление. Т. 1. – М.: Внешторгиздат, 1993. – 221 с.
6. Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством. – К.: Основа, 1999. – 619 с.
7. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ.-М.: Междунар. отнош., 1993. – 896 с.
8. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов: Пер. с англ. / М.Е. Портер. – М. – 2005. – 452 с.
9. Рульев В.А. Менеджмент: навч. посіб. / В.А. Рульев, С.О. Гуткевич. – К.: Центр учбов. л-ри, 2011. – 312 с.
10. Самуэльсон Пол, Вильям Нордхаус. Экономика = Economics. – 18-е изд. – М.: «Вильямс», 2006. – 1360 с.
11. Смит А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Філософські першоджерела. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.
12. Фатхутдінов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: Навч. Посібник. – М.: Ексмо, 2004. – 544 с.
13. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982. – 455с.

Згурская О.М.

СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ В СИСТЕМЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье определено и обосновано сущность и значение конкурентоспособности в системе стратегического управления агропромышленным предприятием. Установлено, что для теории конкурентоспособности в неоклассическом ее оформлении рынок и конкуренция являются базовыми понятиями и, за сущностью, предметом исследования. На основе обобщения и систематизации теоретических основ конкурентоспособности агропромышленного предприятия, исследовано, что система стратегического управления помогает формулировать и выполнять эффективные стратегии, которые способствуют балансированию отношений на предприятии, включая ее отдельные части, и внешней средой, а также достижению установленных им целей. Сделаны выводы о том, что обеспечение высокого уровня конкурентоспособности является стратегической целью деятельности предприятия в условиях рынка, для достижения которой необходимая консолидация всех подразделений и звеньев его стратегической системы управления.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, агропромышленное предприятие, конкурентное преимущество, стратегическое управление предприятием, система стратегического управления.

Zghurska O.

ESSENCE AND VALUE OF COMPETITIVENESS ARE IN SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT AGROINDUSTRIAL ENTERPRISE

In the article certainly and essence and value of competitiveness are reasonable in the system of strategic management an agroindustrial enterprise. It is set that for the theory of competitiveness in her neoclassical registration a market and competition are base concepts and, after essence, article of research. On the basis of generalization and systematization of theoretical bases of competitiveness of agroindustrial enterprise, investigational, that the system of strategic management helps to formulate and execute effective strategies that assist balancing of relations on an enterprise, including her separate parts, and by an environment, and also to the achievement of the aims set by him. Conclusions are made about providing of high level of competitiveness is the strategic aim of activity of enterprise in the conditions of market, for the achievement of that necessary consolidation of all subdivisions and links of him strategic control system.

Keywords: competition, competitiveness, agroindustrial enterprise, competitive edge, strategic management an enterprise, system of strategic management.

УДК 658:330.142

Карпенко О.О., Лизогуб М.С.

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Досліджено підходи до визначення інтелектуального капіталу підприємства, визначено його особливості, функції та структурні елементи, розроблено алгоритм управління інтелектуальним капіталом підприємства.

Ключові слова: інтелектуальний капітал підприємства, алгоритм управління інтелектуальним капіталом підприємства.

Постановка проблеми. В умовах інноваційної економіки відбуваються значні зміни технологічного базису суспільного виробництва. Особливе значення при цьому набуває інтелектуальний капітал, який стає головним ресурсом підвищення конкурентоспроможності та вирішальним чинником збільшення ринкової вартості сучасного підприємства.

Специфіка інтелектуального капіталу, розширення масштабів його використання та зростання ролі в конкурентній боротьбі потребують виокремлення в корпоративному менеджменті вітчизняних підприємств особливого виду діяльності – управління інтелектуальним капіталом, що має відбуватися в усіх проєктованих і організованих процесах на підприємстві.

Досвід країн Європи показав, що управління організацією, яке ґрунтується на засадах інтелектуалізації своєї діяльності, дає змогу значно підвищити ринкову конкурентну позицію, стійкість до змін у навколишньому середовищі, збільшення інноваційного потенціалу та підвищення продуктивності функціонування підприємства.